

Szinger Veronika

Játsszunk, rajzoljunk, hallgassunk együtt mesét! Olvasásnépszerűsítő könyvtári program óvodásoknak és kisiskolásoknak

A Kecskeméti Főiskola (jelenleg Pallasz Athéné Egyetem) nyertes TÁMOP 3.2.4-es pályázata az információs bázis szélesítése, a digitális információkeresés és az információk közötti szelektálás készségének fejlesztése mellett lehetővé tette többek között az olvasáskultúra fejlesztését is különböző korosztályokban (óvodás, általános iskolás és főiskolai hallgatói csoportokban), a könyvtárhasználatot népszerűsítő programokon keresztül.¹ Az óvodás és kisiskolás korosztály számára kidolgozott *Olvas gyermekeidnek, gyermekeiddel, gyermekeidért!* című programsorozat azért jött létre, hogy meghatározott ütemterv szerint szövegek játékos feldolgozásán alapuló foglalkozásokat tartssunk, melyek az olvasóvá nevelésre irányulnak, olvasási élményekhez juttatják a gyermekeket, akik megismerkednek a könyvtárak által nyújtott lehetőségekkel is², ezzel alapozva meg az élethosszig tartó tanulás igényét.³ A programban egyrészt a 3-8 éves korú gyerekeket, másrészt a gyerekek szüleit, nagyszüleit, hozzátartozóit neveztük meg célcsoportként. A foglalkozássorozat 2011 őszén indult, az első nevelési évben lehetőség volt a program kipróbálására több szakértő bevonásával, majd a következő években (a fenntartási időszakban) egészen 2017 februárjáig, a főiskola illetve egyetem Pedagógiai Szakkönyvtárának munkatársai önállóan vezették a foglalkozásokat.

A korosztályra vonatkozó kérdőíves felmérés zárótanulmányának főbb tanulságai⁴

Az óvodás és kisiskolás korú gyermekeknek szóló programsorozat előkészületei 2010 őszén kezdődtek a gyakorló intézményeinkbe járó, 3–8 éves gyermekek szüleinek körében végzett nem reprezentatív kérdőíves felmérés eredményeinek kiértékelésével. A kérdések az alábbi témák köré csoportosultak:

1. A gyermek szociokulturális háttere
2. Milyen gyakorisággal, ki és mit mesél a gyermeknek?
3. A gyermek tévé nézési szokásai
4. A gyermekek könyvtárba járási szokásai
5. Internethasználat a családban és a gyerekek által
6. A szülőknek milyen emlékeik, élményeik vannak az olvasással kapcsolatban a saját gyermekkorukból
7. A szülők véleménye az olvasás céljáról és funkciójáról

A kutatás arra is kitért, hogy a gyermekek olvasási és könyvtárba járási szokásaira mely tényezők hatnak. Az olvasási szokásokat vizsgáló felmérésből kirajzolódik, hogy a szülők (elsősorban az anya) magasabb iskolai végzettsége gazdagabb literációs környezetet, változatosabb írás-olvasás eseményeket jelent a gyermek számára.⁵ Vagyis vannak olyan óvodások, akiknél az óvoda kompenzáló szerepe a könyves kultúra közvetítésében, az írott nyelv megjelenítésében különösen fontos, mert a családi környezetben a mindennapi interakciók, a preferált értékek nem feltétlenül kedveznek a literációs fejlődésnek. Összhangban van az országos felmérésekkel⁶ az az eredmény is, amely szerint a közkönyvtárak kihasználtsága nem megfelelő ma Magyarországon. A szülők egy része azt sem tudja, hogy jár-e illetve milyen gyakorisággal jár gyermeke az óvodával, iskolával könyvtárba. Azok a szülők, akik gyermekkorukban nem jártak könyvtárba, nagy valószínűséggel gyermeküket sem íratják be oda. Amikor viszont arra voltunk kíváncsiak, hogy a szülőket milyen programok érdekelnék, vagy milyen programokra vinnék el szívesen gyermeküket a könyvtárba, a legtöbben ismeretterjesztő előadásokra, könyvbemutatóra, vetélkedőre, író-olvasó találkozóra voksoltak, viszonylag alacsonyabb érdeklődés mutatkozott az olvasókörre és olvasótáborra. Felmerült az igény „gyermekeknek szóló mesélős, játszós, egy-két órás” könyvtári programra is.

A program célja és feladatai

A felmérés eredményeit is figyelembe véve határoztuk meg a program céljait és feladatait:

- (1) Egyrészt könyvtári környezetben, szakemberek bevonásával és részvételével olyan irodalmi-esztétikai *élményt* szerettünk volna biztosítani a gyermekek számára, amely segíti a pozitív attitűdök kialakítását a könyvek, az olvasás, az irodalom iránt, és bár némiképp eltér a hagyományos óvodai irodalmi/anyanyelvi kezdeményezésektől, figyelembe veszi a gyermekek életkori sajátosságait, így összhangban van az óvadás és kisiskolás gyermekek nevelésének módszertani ajánlásaival.
- (2) Másrészt a gyermekeken keresztül célunk volt megszólítani a szülőket, nagyszülőket, hozzátartozókat, hogy a pozitív élménynek köszönhetően a családi beszélgetések témájaként megjelenjen a könyv, az olvasás, a könyvtár.

Ismerkedés a könyvtárral

Foglalkozások a könyvtárban

A gyerekeknek szóló foglalkozásokat a próbaév első félévében három korcsoportra osztottuk (egy óvodai vegyes csoport, egy homogén nagycsoport és egy első osztály). A fenntartási időszakban ebből két korcsoport maradt, tiszta nagycsoportot már nem volt lehetőségünk meghívni a foglalkozásokra. A gyerekek bevonása nem jelentett sem az első, sem a későbbi években nehézséget, hiszen a programban gyakorló óvodánk és iskolánk csoportjai és osztályai vettek részt, ahol a gyerekek szociokulturális háttere meglehetősen különböző képet mutat. A könyvtári foglalkozásokat az óvodapedagógusok és tanítók segítségével készítettük elő, akik előzetesen motiválták a gyerekeket, felkészítették őket a könyvtárlátogatásra. Az volt a célunk, hogy a kipróbálás egy éve, majd a fenntartási időszak öt éve alatt gyakorló óvodánk és iskolánk minden csoportja és első osztálya – legalább egy foglalkozássorozat erejéig – eljusson a könyvtárba a program keretében. A próbaévben a foglalkozások jelentős részét óvodapedagógus- és tanítójelölt hallgatók tartották, könyvtáros-óvodapedagógus, valamint főiskolai oktatók szakmai irányításával. A hallgatók szabad kezet kaptak ahhoz, hogy – a módszertani ajánlások szem előtt tartásával – megvalósíthassák elképzeléseiket. A próbaév leteltével a foglalkozásokat óvodapedagógus végzettséggel is rendelkező könyvtáros, Vadásziné Redenczy Anita tartotta.

Foglalkozás a könyvtárban

A kicsiknek szóló programsorozat – a próbaévben és utána is – minden csoport esetében könyvtárbemutatóval, az írás és könyvkészítés történetének elmesélésével kezdődött. Könyvtáros-óvodapedagógus kolléganőnk a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően játékosan, képes, könyves illusztrációkat használva beszélt a kicsiket is rendkívüli módon érdeklő témáról, akik aktívan vettek részt a beszélgetésben. Egy idő után a foglalkozások állandó szereplőjévé vált Könyv Elek, a könyvtár kesztyűbáb egere, aki a könyvtárban jellemző és elvárt viselkedésről beszélgetett a gyerekekkel.

Vegyes életkorú óvodai csoport

A mesefeldolgozások heti egy alkalommal, három egymást követő héten, kötött időben zajlottak, amit mesebemutatóval, bábkészítéssel, rajzolással, kézműves tevékenységgel, mozgásos játékkal, drámajátékokkal, valamint a beszélgetés módszerével dolgoztunk fel, esztétikus eszközök felhasználásával. Az első évben az óvodapedagógus hallgatók, később a foglalkozást vezető könyvtáros minden egyes alkalomra részletes tervezetet készített, természetesen mindig az adott mesére, körülményekre adaptálva, az aktuális ötletekhez igazítva. A próbaév első félévében Boldizsár Ildikó *Királylány születik* című könyve, a második félévében pedig Móra Ferenc *A király kenyere* című meséje került feldolgozásra. Később az alábbi meséket, történeteket választotta a könyvtáros kolléga: *Pálcsika, ha elindul* (Darvasi László), *Egy kicsisási története* Mirr-Murr kalandjaiból (Csukás István), Mesék *Peterson és Findusz* kalandjaiból (Sven Nordqvist), *Oroszlán a könyvtárban* (Michelle Knudsen), történetek Igaz Dóra *Katonadolog - nyári doktormesék* című könyvéből. Mivel

tapasztalataink szerint az óvodában elsősorban klasszikus mesék bemutatására kerül sor, a művek kiválasztásánál azt a szempontot is figyelembe vettük, hogy a gyerekek kortárs irodalmi alkotásokkal is megismerkedjenek. A foglalkozások egyszerre teremtettek lehetőséget az anyanyelvi, esztétikai, erkölcsi és nem utolsósorban az érzelmi nevelésre, miközben az olvasóvá nevelés alapjait is igyekeztünk lerakni.

Foglalkozás a könyvtárban

Nagycsoportosok és első osztályosok

A projekt első félévében a nagycsoportosok és első osztályosok 1-1 alkalommal történő foglalkozásánál egyik szempontunk a humor volt, ezért esett választásunk *A bolond falu* című mesére. A gyerekek számára ismeretlen történet feldolgozása az ún. interaktív (szakaszos) mesélési módszerrel történt, kognitív és metakognitív olvasási stratégiák bizonyos elemeinek felhasználásával, amelynek fő célja a gyerekek előzetes ismereteinek aktiválása, a hallott szöveg értése volt.⁷

Interaktív mesélés az óvodában

A szövegértő olvasás képességének tanítása a magyar oktatási rendszerben tradicionálisan az alsó tagozatos évekre koncentrálódik, holott ez a képesség már jóval a betűk elsajátításának megkezdése előtt előkészíthető, és életünk minden szakaszában fejleszthető.⁸ A stratégiai (interaktív) olvasás pontosabb megértését célzó, és annak hatását vizsgáló kísérlet⁹ negyedik osztályosok körében már bebizonyította, hogy a fejlesztő program végére a kísérleti osztályokba járó gyerekek szövegértési képessége lényegesen jobb volt, mint a kontroll osztályokba járó társaiké. A hasonló jellegű óvodai vizsgálat még várta magára.

A bolond falu

Gyakorló óvodánkban a könyvből való mesélés elsősorban a délutáni pihenőt előzi meg, míg a délelőtti kezdeményezés (verselés, mesélés) során az óvodapedagógus kívülről megtanult történetet mond el, amikor sok esetben a gyermektől elvárt viselkedés a „hallgatói magatartás”, vagyis csendben, közbeszólás és közbekérdezés nélkül kell a mesét befogadnia. Ez a megoldás megfelel annak a módszertani ajánlásnak, mely szerint a mesét mindig az elejétől a végéig, megszakítások nélkül kell bemutatni a töretlen esztétikai élményszerzés biztosítása érdekében. Általában megegyezik a kelet-európai gyakorlattal ez a nálunk is alkalmazott módszer. Ugyanakkor egyre több példát láthatunk interaktív, a gyerekeket is bevonó mesefoglalkozásokra, amelyek nemcsak élvezetesekek a gyerekek számára, de a beszédprodukción és a szövegértő készséget is fejleszthetik. Az interaktív mesélésnek több fajtája létezik. Az USA és több európai ország óvodáiban például már bevett gyakorlat a szövegértésre nagy hangsúlyt helyező felolvasási vagy mesemondási mód, amely megengedi, hogy megszakítsuk a szöveg olvasását.¹⁰ Az interaktív olvasás társas interakció gyerek és felnőtt között.¹¹ Ilyenkor beszélgetést lehet folytatni a könyv-olvasás előtt, közben és utána is. Olvasás közben a pedagógus segít megérteni a történetet azáltal, hogy kérdéseket tesz fel a szövegről, a képekről. A kiegészítendő *Mi?* és *Miért?* kérdések inspirálják leginkább e beszélgetést. Az óvodapedagógus megszakítja az olvasást azért, hogy újabb információkkal szolgáljon, vagy hagyja, hogy a gyerekek interpretálják az elhangzottakat. Ezt a technikát nevezzük *folymat-*, vagy más néven *szakaszos olvasás-*nak. Amikor megállunk, kitűnő alkalom nyílik arra, hogy az előzőleg feltett kérdéseinket, jóslatainkat összevessük mindazzal, ami addig történt, amit megtudtunk, illetve, hogy ez alapján további jóslatokat fogalmazzunk meg. Ezt az eljárást nevezzük az angol rövidítés

alapján IEPC-módszernek¹² (*imagine, elaborate, predict, confirm*), amelynek lényegét a következő típusú feladatok alkotják:

Képzeld el, fejtsd ki, jósold meg mi történik, erősítsd meg vagy vesd el!
A technika lényege, hogy a gyerekek mesehallgatás előtt és közben minél részletesebben elképzelik, hogy mi fog történni a szövegben (*imagine*).

A kialakult gondolataikat, mentális képeiket több formában is kifejezik, elmondják (*elaborate*).

Jósolnak, hogy mi fog történni az olvasmány hátralévő részében (*predict*), majd elvetik vagy megerősítik ezeket a jóslataikat (*confirm*). Ezek mintegy a gondolkodás alapműveleteire épülve segítik a szöveg megértését.¹³

Az interaktív forma segít kialakítani az olvasási stratégiákat, úgymint az információ összegyűjtése, monitorizálás (kivetítés), értékelés, és az információ felhasználása a jelentés létrehozása érdekében. Ez a négy stratégia lehetővé teszi a gyermek számára, hogy kapcsolatot hozzon létre a szöveg, valamint előzetes tudása között, ezen kívül támogatja a magasabb szintű gondolkodási képességet.

A *Bolond falu* című mese feldolgozásakor az alábbi stratégiák jelentek meg:

- *A tartalom előrevetítése a cím alapján* (Mit gondoltok, miért kapta a falu ezt a nevet?; Vajon kik lehetnek a falu lakói?)
- *Sémaaktiválás* (Vajon hogyan viselkedik az, aki bolond?; Játékos feladat a labdával: Állításokról kell eldönteni, hogy valami bolondság vagy nem)
- *Különböző érzékszervek bevonása* (Milyen íze van a sónak?; Ki az, aki fogott már meg csalánt? Mit érezte?)
- *Jóslás* (Szerintetek hogyan folytatódik a történet? Megülik a lakodalmat?)
- *Jóslások ellenőrzése* (Kinek a jóslata állt legközelebb a valósághoz?)
- *Összegzés* (Visszaemlékezés a történet kronológiájára: fázisképek sorba rakása)
- *Összegzés lényegkiemeléssel* (címadás képeknek – egyszerűsített változat: a címek adottak, párosítani kell a képekkel)

A fenntartási időszakban az első osztályosok számára választott mese Michelle Knudsen *Oroszlán a könyvtárban* című története lett.

Gyermekszínházi előadások

A gyermekeknek szóló programsorozat lezárásaként, mintegy az élmény továbbélését biztosítva, a próbaév első és második félévének végén lehetőségünk volt arra, hogy a csoportok egy-egy gyermekszínházi előadás részesei lehessenek, ahol a már megismert mesék rendhagyó módon kerültek bemutatásra. A meséket Fehér Éva vezetésével a kecskeméti Sziéta Művészeti Stúdió állította színpadra a Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Karán.

Az első félévben a nagycsoportosoknak és első osztályosoknak készült *Szarkák kódcsolnak* című bemutató a bolond mesék hagyományát használta fel és vitte tovább, igazi népmesei hangulatot varázsolva a gyerekek elé. Az autentikus eszközöket és jelmezeket felhasználó, élő népművészet is alkalmazó interaktív darab zenés-táncos körjáték betétek-

kel, dramatikus népi gyermekjátékokkal vonta be az óvodásokat a mese folyamába. A *Tündérek születése* című darab látványelemei és zenéi a tündérek birodalmába repítették az óvodásokat. A második félévben pedig Móra Ferenc *A király kenyere* című meséjének feldolgozását láthatták az óvodások és kisiskolások.

A szülők megszólítása

A program elindításakor úgy gondoltuk, hogy a nagyobb problémát valószínűleg a szülők megszólítása jelenti, amit elsősorban a gyerekeken keresztül igyekeztünk megoldani. Ezt a célt szolgálták a kisebb ajándékok, amelyeket a gyerekek hazavihettek (könyvjelző „Legközelebb innen folytassuk!” felirattal, miközben a gyerekekkel megbeszéltük a könyvjelző funkcióját). Ezen kívül a szülőknek egy A5-ös formátumú szórólapot küldtünk, amelynek egyik oldalán meggyőző érvekkel, egyszerű, világos, közérthető stílusban rövid összefoglaló szerepelt arról, hogy *Miért olvassunk gyermekünknek?* A másikon pedig verses- és meséskötetek felsorolásával kívántunk segítséget nyújtani ahhoz, hogy *Mit olvassunk gyermekünknek?* A könyvek között volt klasszikus, kortárs, mesekönyv és verseskötet is.

A szülők megszólítása

Az első félévben a szülők számára terveztünk egy kötetlen beszélgetést szintén a könyvtárban *Beszélgessünk róla!* címmel. A meghívón olyan kérdések szerepeltek, amelyek nagy valószínűséggel foglalkoztat(hat)ják az óvodáskorú gyermekek szüleit: *Hogyan tudnám gyermekemet felkészíteni az iskolára?; Tanítam óvodáskorban írni és olvasni?; Ha érdeklődik a betűk és általában az írásbeliség iránt, mit mondjak neki?; Milyen gyakran és hogyan meséljek neki?; Milyen mesekönyveket, gyermekkönyveket vásárolok? Milyen a jó gyermekkönyv-illusztráció?; A televízió, DVD, számítógép helye a gyermek életében.*

Gondolatébresztőnek két rövid – beszélgetéssel egybekötött – előadást terveztünk a korai írásbeliségről és gyermekkönyv-illusztrációkról. A kötetlen, informális beszélgetésnek az lett volna a célja, hogy a szülők szakértőkkel (pedagógussal és/vagy könyvtárossal) beszéljék meg kérdéseiket, tanácsot, segítséget kérjenek tőlük. A beszélgetéssel

párhuzamosan, tanító- és óvójelöltek bevonásával a gyerekeknek játékos foglalkozást biztosítottunk (volna). A szülők közül sajnos nagyon kevesen jöttek el, annál nagyobb számban voltak jelen óvodapedagógusok. A találkozó sikeres volt abból a szempontból, hogy rendkívül érdekes és hatékony párbeszéd alakult ki az óvodapedagógusok, könyvtárosok, főiskolai oktatók és olvasásszakértők között, az eredeti cél és elgondolás azonban – akkor és ott – nem valósult meg. A jelenlévőkkel együtt gondolkodtunk azon, hogy milyen megoldást tudunk találni a szülők megszólítására. Jó ötletnek tűnt és a jövőre nézve javaslatként fogalmaztuk meg az olvasási programok beillesztését az óvoda már meglévő, rendszeres rendezvényeibe, ahol könyves standokkal, sátrakkal, az addig megvalósult programunk népszerűsítő anyagával szólítanánk meg a szülőket.

A program második félévében ezt az alkalmat a karácsonyi vásár/családi délután jelentette, ahol a gyermekek és szülei/nagyszülei közösen barkácsolhattak, készíthettek karácsonyi ajándékokat. Ezen alkalom keretében az óvodapedagógusok az egyik csoportszobában biztosítottak egy sarkot a program számára, ahol szóróanyagokkal, mesekönyvekkel, verseskötetekkel, kisebb ajándékokkal (könyvjelző) a programokon készült fényképek albumával vártuk a családokat. A szülőkkel való találkozásnak és beszélgetésnek ez a kötetlenebb formája népszerűbbnek és hatékonyabbnak bizonyult, mint az előző félévben meghirdetett könyvtári beszélgetés. Tavaszi félévekben hasonló alkalom az óvodában a családi majális.

Összegzés

Az *Olvass gyermekeidnek, gyermekeiddel, gyermekeidért* programot egyrészt azért hoztuk létre, hogy az óvodás és kisiskolás korú gyermekek könyvtári környezetben, tanító/óvodapedagógus és könyvtáros szakemberek segítségével az írásbeliséghez köthető élményekhez jussanak, a mesék, könyvek révén megtapasztalt pozitív érzések járuljanak hozzá olvasóvá válásukhoz. Nem titkolt célunk volt az is, hogy a gyerekek élménybeszámolói, az olvasáshoz kapcsolódó kisebb ajándékok elvezessenek oda, hogy az olvasás, mesehallgatás, a könyv és a könyvtár mint téma beépüljön a családok mindennapi társalgásába. Foglalkozásaink, bemutatóink felkeltették a gyerekek érdeklődését, lekötötték a figyelmüket, remélhetőleg sikerült kialakítani vagy megerősíteni a pozitív attitűdöt a könyvtár, a könyvek, az írásbeliség, az olvasás iránt. Sokáig kihívást jelentett a szülők megszólítása és a velük való kétirányú kommunikáció a sikeres családi literációs programok érdekében. Véleményünk szerint az óvodai családi programokkal ezt a célt is sikerül megvalósítani. A fenntartási időszak öt évében a programot sajnos jelentős mértékben redukálni kellett, nem volt lehetőség például színházi előadásokra, de a könyvtári foglalkozások rendszeresen várták a kicsiket. 2017. február 28-án a projekt hivatalosan lezárult, ugyanakkor a gyakorló intézmények részéről megfogalmazódott az igény a folytatásra. Amennyiben a tervből valóság válik, szeretnénk elérni, hogy a gyermekfoglalkozások a szülők és más hozzátartozók számára is nyitva álljanak, ahol betekintést kapnának, hogyan lehet egy mesét vagy más szöveget elolvasni, feldolgozni, beszélgetni róla, milyen élmények várnak a gyerekekre a könyvtárban.

JEGYZETEK

1. „Tudásdepó-Expressz” a Kecskeméti Főiskolán. „Olvasás, érték, korszerűség” – Informális és nem formális készségek fejlesztése az élethosszig tartó tanulás érdekében – A Kecskeméti

- Főiskolán és Kecskemét egyes közoktatási intézményeiben. TÁMOP-3.2.4-08/1-2009-0050. Zárótanulmány. Kecskemét: Kecskeméti Főiskola, 2012.
2. A program helyszíne a korábban főiskolai, jelenleg egyetemi Könyvtár és Információs Központ Pedagógiai Szakkönyvtára.
 3. Az olvasáskultúrát fejlesztő másik két program a 8–14 éves korosztálynak szóló „Hódítsd meg a könyvek birodalmát!”, valamint a főiskolai hallgatók részére készült „Olvasd, hogy értelmiségivé válj!” olvasásnépszerűsítő kampány.
 4. Kántor Judit (Logos Bt.). Olvasási szokások felmérése a 3 – 8 évesek szülei körében. In: „Tudásdepó-Expressz” a Kecskeméti Főiskolán. „Olvasás, érték, korszerűség” – Informális és nem formális készségek fejlesztése az élethosszig tartó tanulás érdekében – A Kecskeméti Főiskolán és Kecskemét egyes közoktatási intézményeiben. TÁMOP-3.2.4-08/1-2009-0050. Zárótanulmány. Kecskemét: Kecskeméti Főiskola, 2012. pp. 72 – 73.
 5. vö. pl. Gereben Ferenc – Nagy Attila: Nemi szerepek és olvasási szokások. Kultúra és Közösség, 1984. 3. sz. pp. 7–22.; Andor Mihály: A könyv mint a kulturális tőke mutatója. Iskola-kultúra, 1999, 11. pp. 62–69.; Nagy Attila: Kulturális tőke és internethasználat – középiskolás szemmel. Könyv és nevelés, 2001. pp.14–22; Vári Péter – Andor Csaba – Bánfi Ilona – Felvégi Emese – Horváth Zsuzsa – Krolpp Judit – Rózsa Csaba – Szalay Balázs: Felnőtt írásbeliség-vizsgálat. Iskolakultúra, 2001, 5. pp. 3–20.
 6. vö. pl. Gereben Ferenc: Olvasáskultúránkról – szociológiai nézőpontból. Iskolakultúra, 2001, 11. 5. pp. 52–55.; Nagy Attila – Péterfi Rita: Olvasás, könyvtár- és számítógép-használat: gyorsjelentés a TÁRKI és az OSZK 2005-ös vizsgálatáról. Könyvtári Figyelő, 2006 (52)1, pp. 31-44.
 7. Szinger Veronika: Interaktív mesemondás/meseolvasás az óvodában a szövegértés fejlesztése érdekében. Anyanyelv-pedagógia, 2009, 3. sz. Elérhető: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?m=184>
 8. Steklács János: Olvasási stratégiák tanítása, tanulása és az olvasásra vonatkozó meggyőződés. Budapest: Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, 2013.
 9. Steklács János: Olvasási stratégiák, szövegértő olvasás. Az olvasásértés tanítása és fejlesztése a stratégiai olvasásra épülő kísérleti fejlesztőprogramban. Magiszter, 2006, 4. 15, pp. 175–186.; Steklács János – Csikos Csaba: Developing Reading Strategies Among 4th Grade Students in Hungary. New Mexico Journal of Reading, 2009, 3, pp. 15–21.
 10. Gambrell, L. B. – Dromsky, A.: Fostering Reading Comprehension. In: Strickland, D. S. – Morrow, L. M. (eds.): Beginning Reading and Writing. New York – London: Teachers College, Columbia University, 2000. pp. 143–153.
 11. Morrow, L. – Smith, J.: The effects of group size on interactive storybook reading. Reading Research Quarterly, 1990, 25, pp. 213–231.
 12. Wood, K. D. : Strategies for integrating reading and writing in middle and high school classrooms. Allyn and Bacon. Needham Heights. MA, 2001.
 13. Steklács János: Olvasási stratégiák tanítása, tanulása és az olvasásra vonatkozó meggyőződés. Budapest: Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, 2013.
-